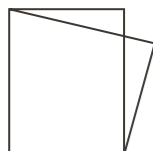

Pædagogikkens andet, den fatale etnografi

Bolette
Moldenhawer,
lektor, Institut for
Kommunikation,
Københavns
Universitet

Fatal etnografi er undertitlen på en bog, der i 2018 udkom i serien Pædagogik og Samfund på Hans Reitzels Forlag. Ulla Ambrosius Madsen er bogens forfatter, lektor på Roskilde Universitet, og bogen bygger på en doktordisputats, *Pædagogikkens Andet*, som Madsen forsvarede den 6. februar 2017 på Roskilde Universitet. Bogens hovedtitel, *Baudrillard og pædagogik*, informerer om bogens centrale formål, som er at "introducere til den franske tænker Jean Baudrillard og samtidig arbejde med, hvilke konsekvenser hans ideer har for feltbaserede etnografiske studier af det pædagogiske felt" (s. 9). Bogens formål skriver sig således principielt ind i dette nummers tema, *Forskningsmetodologier i og omkring professionsforskning*. Madsen bidrager imidlertid med et radikalt bud på en metodologisk og videnskabsteoretisk

diskussion om forholdet mellem teori, metode og empiri. I kraft af primært filosofiske begreber opbygger Madsen sin fatale etnografi, som er kendetegnet ved at gribe aldeles forstyrrende ind i dominerende forståelser af empiri i almindelighed og etnografisk feltarbejde i særdeleshed. Fatal etnografi er ifølge Madsen "en etnografi i et postempirisk perspektiv" (s. 21), og som jeg kommer ind på i det følgende, er spørgsmålet, hvor etnografien fører os hen, når datamateriale (interviews, observation, feltarbejde) skal analyseres i et 'postempirisk' perspektiv, underforstået i et perspektiv hinsides empirien.

Bogens hovedtekst er foruden optakten *Josef* disponeret i to dele. Del 1 introducerer til Baudrillard (1929-2007), hans videnskabelige og politiske position

I kraft af primært filosofiske begreber opbygger Madsen sin fatale etnografi, som er kendetegnet ved at gribe aldeles forstyrrende ind i dominerende forståelser af empiri i almindelighed og etnografisk feltarbejde i særdeleshed.

og engagement som en kontroversiel, fransk intellektuel med et bredt spektrum af faglige interesser inden for fx arkitektur, film, antropologi, økonomi, marxisme, filosofi, osv. Fordelt på kapitlerne: 1. *Objekt*, 2. *Forførelse* og 3. *Fiktio*n begrunder Madsen sin fremstilling af, hvorfor (og hvordan) læse Baudrillard, særligt hvordan han afgrænser sig fra marxismen og den kritiske teori, som ifølge Madsen har domineret den pædagogiske forskning, herunder arven fra Habermas og hans forankring i den kritiske teori. I fremstillingen beskrives og diskuteres det begrebskompleks, som udfolder sig i Baudrillards filosofi. Først hans etablering af et andet grundlag for "virkelighed" og felt (kapitel 1), dernæst hans kritik af teorier om subjektet samt ideer om forsvinden (kapitel 2) og endelig hans opgør med,

at virkeligheden lader sig repræsentere (kapitel 3).

I del 2 udfoldes eksperimentet, hvor Madsen viser, hvordan hun arbejder med Baudrillards ideer og begreber som fatal etnografi. I denne del bliver læseren gjort bekendt med den pædagogisk antropologiske problemstilling, som Madsen i mange år har beskæftiget sig med om samspillet mellem skole og ungdom i en asiatisk, europæisk og afrikansk kontekst. Bogens 'empiri' dækker således over såvel pædagogisk forskningslitteratur som etnografiske feltarbejder i de nævnte kontekster med særlig interesse for uddannelsesforhold rettet mod unge i gymnasiet og grundskolens ældste klasser. Logikken i del 2, disponeret i tre kapitler, er fremadskridende på en måde, der bevæger sig fra i *kapitel*

4. *Ungdom og skole Sydkorea, Danmark og Zambia* at introducere til den forskningslitteratur, som reflekterer over sine objekter (de unge, skolen, læreren og uddannelse) inden for rammerne af det, Madsen forstår som modernistisk etnografi. Dernæst via *kapitel 5. Fatal etnografi* at bryde selvsamme data op, at blande materialerne (interviews, observationsmateriale, dagbøger) på tværs af tid og sted i form af fragmenter. Og endelig i *kapitel 6. Etnografi efter Baudrillard* at diskutere, hvor etnografien ender, når den omkalfatres af Madsens filosofiske læsning af og inspiration fra Baudrillard.

Bogen suppleres med et nyttigt og informativt efterskrift, der beskriver hovedværker i Baudrillards forfatterskab. Eftersom Madsen har arbejdet med forfatterskabet i engelsk oversættelse

Det hypervirkelige som begreb får en central plads i denne tredje ordens analyser af vare- og forbrugslogik og står bag ideen om virkelighedens forsvinden bag tegn.

(s. 27), er efterskriftet især nyttigt for de læsere, der måtte være interesseret i at finde referencer til værkernes oprindelige udgivelsesår på fransk.

Bogen henvender sig ifølge bagsiden "til studerende og undervisere ved universiteter og professionshøjskoler med interesse for de udfordringer, der er forbundet med udforskningen af skole, uddannelse og ungdom i en postfaktuel, global verden". Som beskrevet i det følgende, kan bogen med fordel læses af både undervisere og studerende ved universiteter og professionshøjskoler, hvis man er uindvietet i det Baudrillard-larske univers. Bogen er også særlig relevant for de læsere, der på tværs af pædagogiske discipliner interesserer sig for problematikker om såvel unge, uddannelse og skole, internationale uddannelses- og opdragelsesforhold som globalisering, samt nye perspektiver på metodologiske diskussioner inden for den pædagogiske forskning. På tværs af disse interesse- og emneområder er bogen efter min vurdering 'tæt pakket'

og egner sig derfor måske bedst til at blive læst og diskuteret i uddrag og i sammenhæng med undervisning, læse- eller studiegrupper. I bogens opråb til den pædagogiske antropologi er Madsen drevet af et kritisk engagement, der ikke er ulig beskrivelsen af Baudrillard som en intellektuel, der "har forarget store dele af det akademiske establishment med sine skarpe, provokerende og utraditionelle analyser" (s. 26).

Optakten

I optakten bliver læseren gjort bekendt med Josef. Josef er historien om, hvordan Madsen ved et tilfælde opdager noget, der stikker af fra og 'forstyrrer' en i øvrigt tilfreds etnograf over "en veludført etnografisk mission – ud i felten [i Zambia]!" (s. 13). Tilfældet er, at Madsen på vej til lufthavnen opdager en forglemmelse, og da hun kommer tilbage til skolens område, får hun øje på en dreng, som hun ikke synes at have set før, som skiller sig mærkbart ud fra de andre drenge. Til forskel fra dem, som ofte kommer til skolen uden hverken taske eller bøger og iført

slidte og hullede skoleuniformer, er han iklædt en skinnende, ny skoleuniform og med en taske over skulderen. Bag hans facade af "en skinnende, ny skoleuniform og med en taske over skulderen" og ved nærmere eftersyn genkender Madsen Josef, som under hendes tre måneder lange feltarbejde har hjulpet hende med praktiske gøremål. Som betaling for hans arbejde har hun givet ham den samling bøger, han skulle bruge til at forfølge sit omtalte ønske om at blive optaget på universitetet som lærer.

(Gen)opdagelsen af Josef, som han stod dér "med et look, der var som prototypen på en internationalt karriereorienteret, succesfuld, moderne studerende i uniform med slips, jakke og taske. Uden bøger" (s. 12), er et billede, som Madsen løbende vender tilbage til. Umiddelbart er historien om Josef et metodologisk glansnummer til at henlede læserens opmærksomhed på, "hvad vi stiller op med pædagogiske etnografier i en verden, der udfordres af spørgsmål om, hvad der er facts og kendsgerninger,

hvad der er virkelighed, og hvad der er fiktion" (bagsidetekst). For spørgsmålet er jo, om og 'hvilken' Josef etnografen har observeret, om 'hvilken' Josef der 'er virkelighed' og/eller 'fiktion'? Giver det overhovedet mening at skelne mellem, om den Josef, der assisterede etnografen under det tre måneder lange feltarbejde, er mindre virkelig end den Josef, der træder frem for feltarbejderen i ny forklædning? Måske påkalder historien om Josef sig også yderligere opmærksomhed, for hvis Josef ubesværet kan træde frem i en anden forklædning end den først observerede, så gælder det vel i realiteten hele den virkelighed, som har været subjekt og objekt for "en veludført etnografisk mission". I den forstand bliver genopdagelsen af Josef "med en skoletaske uden bøger" klæbet til udforskningen af, hvad der overrumpler etnografen, og således også en kærkommen anledning for Madsen til at rette opmærksomheden på sin egen forskningspraksis og -position. Madsen vender løbende tilbage til bogens optakt og bruger de vekslende billeder af Josef som inspiration til at udforske sin egen erkendelsesteoretiske og metodologiske værktøjskasse samt til at gøde jorden til at omkalfatre den (modernistiske) tradition for pædagogisk etnografi og feltarbejde, hun selv er rundet af.

At tænke med Baudrillard

Bogens del 1 (s. 23-103) er en kompleks, mættet og også fokuseret fremstilling af Baudrillards begrebsunivers. Om end Madsens fremstilling er klar og velopløst, ændres det faktisk ikke, at det i sig selv er en faglig kraftanstrengelse at læse og forstå Baudrillards forfatterskab. Af samme grund berører jeg i det følgende kun hovedtræk bag Madsens fremstilling. Ønsker man som læser at fordybe sig i,

hvordan Madsen læser, forstår og tænker med Baudrillard, er bogens del 1 et godt sted at starte.

Hos Baudrillard starter alting med og kan føres tilbage til et objekt, som ifølge Madsen kan ses i hans forfatterskab "fra bruddet med marxismen, gennem simulakrets ordner til fatale strategier og altings forsvinden" (s. 28). Det centrale i bruddet med marxismen er, at menneskers vareforbrug ikke længere defineres udelukkende ved deres brugsværdi inden for den kapitalistiske produktionslogik, men derimod snarere ved deres kode inden for et voksende forbrugssamfund. I overgangen til forbrugssamfundet, hvor forbrugets fristelser synes uendelige, er argumentet, at koden tager form i relation til andre koder, varer og objekter, i en uendelig række af forskelle. I Baudrillards kritiske position kan mennesket og dets behov derfor ikke adskilles fra sine omgivelser, idet mennesket "allerede er en del af det sociale og af andre mennesker, og det kan ikke tænkes som en selvstændig bestanddel med egen bevidsthed og egne behov" (s. 36).

I selvsamme brud med marxismen indgår den historiske fremstilling af det moderne gennem det, Baudrillard kalder simulakrets fire ordner. Groft forenklet skal *den første orden* forstås som efterligningens æra, dvs. "det naturlige stadie", domineret af brugsværdi, og som repræsenterer overgangen fra et feudalt til et demokratisk samfund, hvor tegn produceres i fri konkurrence. *Den anden orden* forstås som produktionens æra, dvs. "vare-stadiet", domineret af bytteværdi, og som indledes med den industrielle revolutions serieproduktion af varer og objekter. Det unikke ved denne anden orden er, at det industrielle

simulakrum ikke refererer til noget uden for sig selv, det rummer intet ekko, spejler ingen anden virkelighed, er hverken original eller kopi. I udfoldelsen af *den tredje orden* bliver forskellen til marxismen endnu tydeligere. I denne orden er der ingen efterligninger som i den første orden, ingen serieproduktion som i den anden orden, men en masseproduktion baseret på modeller, ud fra hvilke al anden produktion tager form som allerede modulerede forskelle. Det hypervirkelige som begreb får en central plads i denne tredje ordens analyser af vare- og forbrugslogik og står bag ideen om virkelighedens forsvinden bag tegn. I en hypervirkelig verden er der ifølge Madsen "ikke fast ækvivalens mellem tegn og referent, så virkeligheden forsvinder bag og bliver til fremtrædelsesformer – mening bliver ustabil og flydende" (s. 41). Med dette nærmer Madsen sig den forståelse af fatale strategier og altings forsvinden, som blotlægges med al tydelighed i simulakrets *fjerde orden*, hvor tendensen til virkelighedens forsvinden radikaliseres yderligere. Når objektet rammer den fjerde orden, er det fatalt i den mening, at det ikke rummer betydninger, der kalder på at blive afdækket i forhold til, hvordan det indvirker meningsfuldt på folks liv. Det eneste, der er tilbage, er, hvordan objektet via simulation tilskrives betydninger, det ikke selv har.

Forførelse er ifølge Madsens en nøglekategori, "der rækker hinsides forestillingen om et kritisk tænkende, reflekterende subjekt, som den findes i teorier om det moderne – fra Kant til Habermas" (s. 57). Kritikken er vidtfavnende og inkluderer blandt andre Foucault og især hans magtbegreb, som kritiseres for at overse det symbolske i magt og for at skrive

Der er noget forfriskende i at konfrontere etnografien med en idé om repræsentation af virkelighed, af kulturer, af det sociale og af subjekter.

magt frem som "virkelig" i seksualitet, galskab og den institutionelle sfære (s. 59). Forførelse er ydermere en kategori, der forbindes med Baudrillards behandling af "den anden" og "andethed" (s. 61), og kan ifølge Madsen med fordel udfoldes som et kritisk analytisk perspektiv på, hvordan "[a]ndethed er truet", udfordret ikke bare af ensartethed, men af "forskellighed" (s. 61), når der ikke længere er "en andethed at udrydde, hade, afvise eller forføre; men en andethed at forstå, befri, pylre om, anerkende" (s. 61). Et kritisk analytisk perspektiv, som i øvrigt står centralt i Madsens eget opgør med den modernistiske tradition for pædagogisk antropologi.

I udfoldelsen af nøglekategorien fiktion er Baudrillard nået til samtidens historiske situation, hvor alle de grundkategorier som forbindes med det moderne (subjekt, udvikling, frigørelse, etc.) er brugt op. I simulakrets fjerde orden lever vi med en ambivalens, der betyder, at vi både er subjekt og objekt, både selv og den anden. Hermed er Madsen nået til den fatale etnografis fundamentale

brud med den modernistiske idé om, at virkeligheden eksisterer og meningsfuldt kan forstås, fortolkes og forklares. Ifølge Madsen er fatal teori "ikke beskrivende, ikke analyserende, ikke kritisk, ikke aktivistisk. I stedet er den konfronterende og performativ" (s. 86). Metodologisk kalder den fatale etnografi på en fremstillingsform, der kan skrive "etnografi i en hypervirkelig verden", som eksperimenterer med at undersøge, "hvad der sker, hvis vi arbejder med det omvendte, altså ingenting i stedet for noget" (s. 92). Fremstillingsformen, der eksperimenteres med i bogens kapitel 5, bygger på filosofisk og litterært informerede begreber som fragmentet og mazeskrivning. Mens fragmentet ifølge Madsen er velegnet som tekstform i kontingensens æra, hvor koder og tegn profilerer uden referencer, består mazeskrivning af fragmenter, hvor perspektiver ikke længere kan følges, som om de sigter mod et entydigt analytisk fokus. Med udgangspunkt i det, der kan karakteriseres som et klassisk etnografisk materiale – interviews, observationer, feltnotater – konstrueres fragmenterne i

kapitel 5 med ovennævnte perspektiver, og det bliver således op "til læseren at finde vej, orientere sig og bevæge sig rundt i ord, udtryk og billeder – og dvæle ved detaljer eller lade dem være. Som forførelser" (s. 96).

At eksperimenterer med Baudrillard

Inden Madsen kaster sig ud i at præsentere det etnografiske datamateriale i fragmenter, er kapitel 4 et tilbageblik på en forståelse af genstandsfeltet, som fremstillingsmæssigt bygger på en forestilling om, "at uddannelse betaler sig". I rækkefølgen Sydkorea, Danmark og Zambia afdækker Madsen den forskningslitteratur, hendes arbejder har været informeret af, som primært er antropologisk inspirerede studier af "uddannelse som en meningsfuld, moderne institution, der på trods af politiske og sociokulturelle problemstillinger gør en forskel for unge, hvad angår læring og dannelse – og i øvrigt bidrager til samfundsmæssig udvikling" (s. 140). Det fremhæves, hvordan uddannelse på tværs af de forskellige kontekster udforskes som en institution, der kan gøre en

forskel. Ifølge Madsen peger forskningen i Sydkorea på vigtigheden af, at lærere, forskere og politikere beskæftiger sig med at styrke de unges selvværd, så de ikke bukker under i en konkurrenceorienteret uddannelseskultur. I Danmark på efterskolen som en særlig form for dannelsesinstitution. Og i Zambia på, at skole, uddannelse og ungdom bærer tydelige præg af en grundlæggende empowerment- og udviklingsdiskurs. Til forskel fra forskningslitteraturen, som opererer med fænomenerne pædagogik, skole og ungdom "uden for simulakret" (s. 141), er opgaven for den fatale etnografi at møde læseren i fragmenter, der skrives frem på det grundlag, Madsen har etableret gennem sit arbejde med Baudrillard.

I kapitel 5 udfoldes en blanding af interviews, observationsmateriale og dagbøger på tværs af tid og sted frem i fragmenter. De 'studerede kontekster' er stadig skrevet frem i rækkefølgen: Sydkorea, Danmark og Zambia. Alle fragmenter ledes af en overskrift (med **fed**) og tekster med uventede, grammatiske konstruktioner samt sætnings- og linjeskift. Fragmenter blandes vilkårligt, varierer *omfangsmæssigt* fra et par linjer til et par sider og *genre*mæssigt fra dels *et digt*, *et billede* med undertekst, *en klasserumsobservation*, fx "sovende elever i Sydkorea" med overskriften "Hvorfor sover de?", *et vilkårligt udsagn*, fx om mødre, der fraråder deres døtre at få børn (Sydkorea) med overskriften "Min mor", *et årstal*, fx "1864" som overskrift på en undervisningssekvens (Danmark) i emnet kolonihistorie, *en genstand*, fx "Nedløbsrør", der er overskriften på en beskrivelse af tre efterskole drenge, som ved hjælp af nedløbsrøret trodser skolens udgangsforbud, når de frekven-

terer byens natklub, og dels *objekter*, fx "Popcorn" og "Tomater" (Zambia), som med eksempler beskriver hverdage på skolen, som ikke umiddelbart har noget med den modernistiske forestilling om skole og uddannelse at gøre.

Spørgsmålet er, om og hvordan kombinationen af fragmenter (tekster) skaber en ny tekst. Hvad frembringes af en vilkårlig blanding af fragmenter, hvor tricket er at få læseren sporet ind på at tænke: Hvad sker der her? Hvad kan fx tænkes i fragmentet "Nedløbsrør" om skole- og ungdomsliv: At en vilkårlig skoles regler er til for at blive brudt, at der i mængden af elever er nogle, der skiller sig ud som særligt opfindsomme, rebelske eller trodsige, at der findes alternative udgange til låste yderdøre og alarmer sat til, osv.? Tricket er, at Madsen overlader læseren til at tænke selv, blandet op med at det er op til læseren enten at dvæle ved udvalgte fragmenter, læse på tværs af fragmenter eller bygge en fortælling op via overskrifter. På den ene side er fortjenesten i kapitel 5, at bogens fragmenter kalder på at blive oplevet, pakket ud og mødt af læseren selv; de egner sig derfor heller ikke til at blive 'genfortalt', da det næppe kan undgås at tilskrive 'fragmentet' betydning på et grundlag, det ikke har, dvs. en betydning, "der insisterer på repræsentation, nemlig på subjekt, virkelighed og fornuft" (s. 189). På den anden side er det i kapitel 5 svært ikke at skele til udfoldelsen af forskningslitteraturen i kapitel 4 om skole og ungdom i Sydkorea, Danmark og Zambia. Måske skyldes det bogens disposition og fremstillingsform, men mit indtryk er, at det, der tænkes med fragmenter (i overskrift og tekst), relaterer sig erkendelsesmæssigt til den forskningslitteratur (og objektforståelse), som Madsen selv er rundet af.

Perspektiver, muligheder og begrænsninger

I optakten om Josef bliver vi præsenteret for et perspektiv på en tilfældig hændelse, som ifølge Madsen ikke passer ind i en etnografisk tradition, der insisterer på "at kunne afkode menneskelige følelser og subjektive længsler – og lander det alt sammen i 'mening'" (s. 189). I det afsluttende kapitel 6 spørger Madsen, hvad der sker med etnografien, "hvis vi i stedet følger den tradition, som overskrider det moderne med ideer om opløsningen af de store legitimerende fortællinger om fremskridt, videnskab, oplysning og frigørelse – og dermed også af de fortællinger, som pædagogik som videnskabsfag og praktisk anvendt fag er rundet af?" (s. 189). Madsens svar er ikke entydigt, idet hun endnu ikke er ved vejs ende med at tænke og eksperimenterer med Baudrillard. Men spørgsmålet giver ikke desto mindre anledning til – som udenforstående – at diskutere og reflektere over opløsningens perspektiver, muligheder og begrænsninger.

Der er noget forfriskende i at konfrontere etnografien med en idé om repræsentation af virkelighed, af kulturer, af det sociale og af subjekter. Samt herunder at rejse en diskussion af den pædagogiske antropologis ontologiske og epistemologiske position, som ifølge Madsen "opererer med sammenhæng og værdi som givne, objektive og aprioriske kategorier, som findes 'ude i verden', selvom de ganske vist kan forhandles, konstrueres og rekonstrueres af aktører, af mennesker, som den pædagogiske antropologi kan finde og analysere frem og på plads" (s. 191). Madsens kritiske position inkluderer et opgør med den pædagogiske antropologis grundlæggende forståelser af teori,

empiri, analyse, analysestrategier og forskersubjekt. Det vil sige et opgør først og fremmest med en forståelse af teori, der operationaliseret til analytiske begreber og i dialog med empirien får betydning for, hvordan forskersubjektet går til værks for at undgå at fare vild i det 'sociale rod'. Dernæst en forståelse af forskersubjektet, som grunder sig i den pædagogiske forsknings kongstanke om 'at ville noget med nogen', med vægt på at forskning i fx skole, uddannelse og unge i Zambia netop har til formål at 'gøre en forskel', forandre eller udvikle.

Konklusionen for Madsen synes at være, at uanset hvor meget den (modernistisk informerede) pædagogiske antropologi anstrenger sig for at raffinere sin metodologi, er dens forståelse af analysen som en "sammenkobling" af det empiriske materiale og teoretisk funderede begreber" (s. 192) dybt forankret i en opfattelse af, at "virkeligheden" kan bringes på formel, ordnes, forstås og tilskrives mening. Når opgaven for den fatale etnografi hverken er "at lande og lukke fragmenterne ned som repræsentationer af 'det andet'" (s. 193) eller at indfange det, "den modernistiske etnografi overser, mangler eller har glemt, men som (man kan mene) hører med til en kritisk repræsentation af kompleksiteter, ambivalenser og paradokser" (s. 193), er det for at minde læseren om, at "fatal etnografi er ikke repræsentation" – for hvordan kan man repræsentere "virkelighedens forsvinden"? Når Madsen flere gange vender tilbage til, at fragmenterne er "at give verden mere gådefuld og uforståelig tilbage, end den var, da vi modtog den" (s. 197), er det en formulering, som for hende indfanger essensen af, hvor etnografien fører os hen, når datamateriale kalder på at blive

analyseret i et 'postempirisk' perspektiv (*At tænke med Baudrillard*), underforstået i et perspektiv hinsides empirien (*At eksperimentere med Baudrillard*).

Samlet set er jeg grundlæggende sympatisk over for Madsens projekt. Der er mange gode grunde til at problematisere det modernistiske og rationelle perspektiv, som store dele af den pædagogiske forskning er rundet af. Jeg har imidlertid sværere ved at følge (og forlige mig med) projektets metodologiske spor, hvilket bl.a. skyldes, at jeg i højere grad end Madsen også er rundet af en pædagogisk sociologisk forskningstradition. Informeret af bl.a. Pierre Bourdieus refleksive sociologi har jeg svært ved at opgive ideen om, at 'virkeligheden' (i objektiv og subjektiv forstand) i kraft af det dobbelte brud kan gøres til genstand for teoretisk informerede empiriske studier. Med andre ord en metodologisk årvågenhed, som uden at indtage den fatale etnografis radikale position indebærer to parallelle processer. På den ene side at man som forsker bryder med undersøgelsesfeltets iboende forkonstruktioner eller forståelses-kategorier, og på den anden side bryder med egne forestillinger og kategorier om undersøgelsesfeltet, og derved også objektiverer sin egen position. Madsen medgiver da også, at objekt, simulation, forførelse, det hypervirkelige, fiktion, død og forsvinden ikke bare er vanskelige, men også problematiske begreber at arbejde med – ikke mindst i et forskningsfelt, der er empirisk forankret (s. 188). Spørgsmålet er imidlertid, hvordan læseren positioneres i et empirisk forankret forskningsfelt, når overvejelser om metodologi, dataproduktion og analyseproces annulleres. Hvordan går man som læser i dialog med forskerens

konstruktionsarbejde, som det fremstilles i form af fragmenter? I Madsens fremstilling i fragmenter har jeg fx meget svært ved ikke at stille 'hvad- og hvorfor-spørgsmål' og således indlede et analyse- og fortolkningsarbejde i en bestræbelse på at 'forstå', fx at forstå hvad der er på spil i fragmentet "Den barmhjertelige samaritaner" (Danmark), hvor "en velkomstgudtjeneste i den lokale kirke" udgør rammen om en situation, der beskrives på følgende måde:

"Præsten prædiker over lignelsen om den barmhjertelige samaritaner. Det er også en lignelse om, hvordan man skal være sammen i et fællesskab. Hvad det egentlig vil sige at tænke på andre end sig selv, at sætte medmennesket over sine egne behov. Abdullah og Muhammed sidder ved siden af hinanden. De kommer fra Irak og Tyrkiet.

- Er der nogen, der har spørgsmål? Abdullah rækker hånden op.
- Skal vi besøge en moske?
- Den tager jeg, siger læreren.
  - Nej, det skal vi ikke. Og grunden til det er, at det vil kræve alt for meget ... Der er jo heller ikke nogen lige i nærheden.
- Jo, inde i byen, afbryder Abdullah.
- Det er ikke realistisk. Og så er kirken og kristendommen jo en helt central del af den kultur, I skal være en del af. Derfor er det vigtigt, at I kender til den. Men vi siger jo ikke, at I skal tro på det. Det er jeres frie valg. Det behøver I ikke. Men I skal vide, hvad kristendommen handler om. Hvordan den er en del af den danske kultur. Og så tror jeg, vi skal komme videre" (s. 160).

Hvorfor rettes opmærksomheden på Abdullah og Muhammed, og hvorfor skal vi som læser introduceres for,

Hvordan går man som læser i dialog med forskerens konstruktionsarbejde, som det fremstilles i form af fragmenter?

at de kommer fra Irak og Tyrkiet? Hvad siger det om såvel læreren som lærerens forforståelse om Abdullah, at vedkommende straks svarer på hans spørgsmål? Hvilken betydning har det for Abdullah, at han udtrykker et ønske om at "besøge en moske", og hvordan kan det forstås i sammenhæng med, om og hvordan han eventuelt kategoriseres som 'muslimsk elev'? Hvilke forestillinger om 'dansk kultur' kommer til udtryk, når læreren interagerer med Abdullah og Muhammed? Og hvad betyder det, når opfattelsen af 'dansk kultur' paradoksalt nok værner om at "være sammen i et fællesskab", som alene defineres af kirken

og kristendommen? Jeg forventer ikke at få svar på de spørgsmål, jeg stiller, når jeg læser "Den barmhjertelige samaritaner", men jeg fornemmer alligevel, at den vilkårlige "vrimmel af fragmenter, der går i selvsving – som i et digt, hvor det ene ord tager det andet" (s. 193) ikke er helt så vilkårlig endda, måske fordi jeg alligevel sidder tilbage med en oplevelse af, at fragmenterne, inklusive "Den barmhjertelige samaritaner" – til trods for at de påføres objekter, som er mindre oplagte genstande for kritisk modernistisk etnografi, fx en pytonslange, et viskelæder, et flyvende orgel, jomfruer, håb, samosa, nedløbsrør, popcorn, tomater,

osv. – alligevel har en vis genklang til den forskningslitteratur, som Madsen skriver frem i kapitel 5 og selv er rundet af.

Trods mine vanskeligheder med at følge Madsen helt til dørs i sit engagerede opgør med de ontologiske og epistemologiske positioner, hun selv er rundet af, fortjener *Baudrillard og pædagogik. Fatal etnografi* at blive anvendt, læst, diskuteret og problematiseret inden for det pædagogiske forskningsfelt i almindelighed og pædagogisk antropologiske forskningsfelt i særdeleshed.